

Imperiul poeziei de la Beijing la Hong Kong

Adevărul pecetluit de un surâs cald și complice – spus de un prieten înainte de plecarea mea – mă smulsese, brusc, din pregătirile pentru cele două săptămâni sub semnul lui Confucius: „Veți traversa o jumătate de glob”. Reacția mea de mirare și, totodată, conștientizarea abruptă a faptului că plec într-o călătorie de circa două săptămâni în cealaltă parte a lumii, pentru prima dată... singură, era departe de a mă încuraja, creându-mi – pe măsură ce se apropia ziua zborului spre prima destinație – o stare, recunosc, din ce în ce mai febrilă. Scriind acestea la revenirea acasă și refăcând mental traseul parcurs – București-Amsterdam-Beijing-Aranya-Beijing-Guangzhu-Valley-Hong Kong-Paris-București – primul amestec de stări încercate culminează, previzibil probabil, cu mirarea și dorința de a-l revedea pe hartă după ce-l studiasem în avionul care ne ducea de la Amsterdam spre capitala Chinei și, apoi, în celălalt Boeing, care ne-a adus, la întoarcerea acasă, la Paris. Interesant e că mirarea crește în intensitate; *deci, se poate*. Se poate rezista la un asemenea tur de forță atunci când te lași – cu smerenie și recunoștință – în voia curgerii existenței, numită Voia Domnului. Și, totuși, când revăd mental filmul întregului Festival, senzația persistentă este de... vis văzut cu ochii deschiși, vis la care am participat dintr-un imens noroc, vegheată de îngerii călători, prezenți mereu și incomparabil mai atenți decât mine, de vreme ce m-au asistat și atunci când... În sfârșit...

Poarta de îmbarcare pentru Pekin fusese schimbată de câteva ori în aeroportul din Amsterdam, încât devenisem și mai atentă la anunțurile rostogolite pe afișajele electronice până m-am văzut în avion. Bruma de vagă de tot neliniște se spulberase iute de cum începusem să admirăm, râzând și bucurându-ne că am aterizat cu succes la destinație, împreună cu poeta Lidija Dimkovska, cu care ne întâlnisem în aeroportul Luchthaven Schiphol, un urs Panda ce trona pe banda rulantă în așteptarea bagajelor. Ne îndepărtasem de ursul voios și continuam să așteptăm geamantanele. Ursul apăruse din nou și din nou. Consternată de-a binelea, Lidija observase, la un moment dat, numele ei scris cu litere de-o șchioapă pe o banderolă lipită pe postamentul improvizat pe care se afla straniul mesager care ne intrigase liminar, amuzându-ne, totodată. Lidija se îndepărtează spre biroul *bagaje*, iar eu îmi recuperez geamantanul și o aștept îndelung, apoi iau decizia să ies în direcția intrării, ca să-i informez pe cei ce ne așteaptă că am ajuns cu bine și să fiu utilă în cazul în care se iscă dificultăți sau complicații de orice gen cu Lidija sau, și mai exact, cu geamantanul ei. Bucuria de a-l revedea pe poetul, diplomatul, profesorul și prietenul Gao Xing alături de doi membri ai echipei așteptându-ne devine euforică, aproape; eram la capătul unei călătorii de mai bine de 29 de ore. Le spun pățania cu ursulețul Panda, Lidija și buclucașul geamantan de un roșu intens. Peste câteva minute apare Lidija și ne anunță că, previzibil, i-a fost răătăcit bagajul transformat, în primele zile, nolens volens, într-o vedetă..., care – în consecința demersurilor stăruitoare ale membrilor echipei organizatorice din Aranya – ajunge, spre uimirea și bucuria Lidiei (și a noastră, a tuturor!), la stăpână exact cu câteva ore înainte de cina de gală oferită în onoarea oaspeților. Purtăm ecusoane cu denumirea, însemnele festivalului și inscripția *guest/oaspete*; îl păstrez neapărat, la revenire, și-l atârn de veieuza din camera mea de lucru, ca să-mi amintească, dimineață de dimineață, zi de zi, de statutul de *oaspeți-călători*, a căror

menire e să onoreze trecerea pe pământ numită viață, cu destinația echivalentă cu statutul formulat succint și inspirat de Lucian Blaga în versul „*contimporan cu fluturii, cu Dumnezeu*”.

Festivalul Internațional Noptile de Poezie din Hong Kong – „cel mai influent eveniment internațional de poezie din Asia” – înființat acum șaisprezece ani de poetul sino-american Bei Dao, începe peste o zi. O zi păstrată de organizatori ca să ne adaptăm, mai ales noi, europenii, la fusul orar chinezesc, diferența de cinci ore dându-ne, e adevărat, de lucru și bucurându-ne când o depășim cu succes. De când există, Festivalul e organizat exclusiv din fonduri private – ceea ce-i conferă prin excelență un statut privilegiat: e la distanță de ingerințe de orice gen. Aceasta e voința fondatorului, de bună seamă respectată de autoritățile care, totuși, i-au propus sprijinul, inclusiv financiar, refuzat însă politicos de poetul, eseistul și prozatorul Bei Dao, al cărui vis s-a împlinit: seria de acțiuni organizate sub auspiciile Festivalului se află în afara influențelor extraliterare. Notăm cu bucurie că e o performanță evidentă aceasta într-o lume hiperpolitizată, de care ne aflăm, timp de două săptămâni, departe, foarte departe cu atât mai mult cu cât la munte aplicațiile instalate pentru a beneficia de platformele on line europene funcționează cu intermitențe, iar apoi, în liniște și nepăsare – amestec ce-mi dă de lucru în primii timp (muncesc în pauzele dintre evenimente și se cuvine să transmit roadele muncii mele colegilor de la revista *Contemporanul. Ideea Europeană*) – cedează de tot. De altfel, e știut faptul că țara lui Confucius e aspru criticată pentru că refuză programatic accesul la rețelele on line consacrate pe celelalte continente. E adevărat că cei care se grăbesc să arunce piatra „uită” că rețelele despre care vorbim (facebook, google, instagram ș.a.) sunt... drastic cenzurate la ei, acasă, da-da, chiar la cei care aruncă primii piatra. Un alt paradox cel puțin straniu e că seria de propuneri, făcute țării-gază a Festivalului, ce țin de reformarea învățământului debutase relativ recent, interesant și paradoxal în egală măsură, cu inițiativa unor conducători europeni, adresată autorităților chineze, de a organiza mai multe... ședințe. Realitatea, uneori-adeșori, oferă mostre de umor involuntar memorabil.

China rămâne a fi un fruct interzis cunoașterii celor cu desagii plini de prejudecăți și poncife. În plus, e un gest evident nediplomatic să invoci segmente din istoria unei țări după ce țara în discuție le-a recunoscut și le-a asumat, regretându-le. Tot mai multe cunoștințe, odată ajunse în China continentală – dacă au forța de a renunța la tiparele impuse în unele țări referitor la cea mai puternică economie recunoscută din lume – după primele incursiuni în cetățile chinezești, exclamă: e altceva decât se spune. Corect este, în acest context – ține de domeniul evidenței aceasta – fiecare dintre țări să-și vegheze, firesc, propria grădină, iar atunci când trage cu ochiul la grădinile din vecinătate, e de bun-simț, să păstreze relații de prietenie, colaborare și de schimburi culturale – ceea ce, de bună seamă, intră în rigorile diplomației, și nu numai în cele ale diplomației culturale.

Prima oprire a grupului format de noi e la Aranya – un orașel înstărit de munte, în zilele desfășurării festivalului împânzit de afișe și postere, dispuse pe străduțe, ecrane uriașe, între bungalouri, hoteluri, vile din cărămidă roșiatică, ce contrastează cu bogatele culori avansate ale toamnei, cu dimineți răcoroase, aproape reci, și temperaturi ceva mai blânde spre amiază, când soarele își dispersează razele pe toată suflarea, între pantele dulci sau abrupte ale munților deveniți, la orele prânzului, uriași prietenoși, cu excepția orelor ploioase. Din timp în timp, lumina e atât de puternică, încât, de cum ajunge pe unele suprafețe, capătă nuanțe argintii sau de-a dreptul aurii, dispersate repede, când se lasă, diminețile, ceața deasă, montană. Unele pante muntoase sunt acoperite cu vile spectaculoase, construite în trepte ce urcă pe munte până la jumătatea acestuia, aproape. Fundalul fascinant al acestei localități de vis a alcătuit din segmente impunătoare din Marele Zid Chinezesc, una dintre cele șapte minuni ale lumii, un simbol de rezistență în timp a națiunii chineze; se observă lesne porțiuni de zid colorate în funcție de lumina zilei: fie cu un bej intens, fie maronii. Cu un asemenea

fundal imperial, e departe de a fi de mirare faptul că peisajele sunt, aici, de vis întomnat în zilele aflării noastre în Aranya; aceste peisaje de vis te îndeamnă, firesc, să faci plimbări cu trasee gândite meticulos, rămânând atent la indicatoare, semne și fațade, detalii ce se imprimă în memoria vizuală, pentru a reține drumul spre casa provizorie. Înțelegem destul de iute că e neapărată nevoie să ne obișnuim cu statutul de provizorat, pentru că urma să poposim în câteva localități, una mai frumoasă decât alta, clasamentul variind în funcție de o seamă de cauze dezvăluite la timpul potrivit.

Campionul indiscutabil al drumețiilor, făcute în pauzele dintre evenimente, e uriașul blând, impunător și vesel Senadin Musabegović, poet din Bosnia și Herțegovina născut la Sarajevo, care a participat în prima linie la războiul din Iugoslavia și, în pofida acelei experiențe indiscutabil dramatice, ce i-a marcat, fără îndoială, existența, și-a păstrat seninătatea. Senadin ne aduce în dar, zi de zi, bună dispoziție, glume, întorsături de frază sau de situații, ce nu te lasă să șomezi, alcătuind cu Lidija un cuplu spiritual perfect sudat, de o curățenie rară, unit printr-o mulțime de fire nevăzute, care l-au făcut pe Gao (Xing) să exclame, la un moment dat:

– Cât de frumoși sunt! Uită-te la ei! Sunt ca doi frați gemeni. Se înțeleg de minune. Ce le-a trebuit oamenilor politici să pulverizeze fosta Iugoslavie? În sfârșit...

Lidija e născută în Macedonia. Cred că trei țări îi sunt casă pe acest pământ: Macedonia, România și Slovenia. Când e-n Macedonia, i se face dor de Slovenia. Iar în Slovenia – de România. Pentru tot ce-i românesc a făcut o pasiune pe parcursul studiilor făcute inițial la Pitești (după ce absolvise Universitatea din Macedonia), apoi la Universitatea din București – oraș în care a cunoscut iubirea vieții ei, împreună cu care s-a stabilit mai târziu în capitala Sloveniei – Ljubljana. Interesant e că în timp ce locuiește în Slovenia, Lidija continuă să scrie în limba ei maternă: macedoneana, păstrând astfel fidelitatea față de locul ei de naștere. De visat se-ntâmplă să viseze și în limba lui Eminescu – ceea ce mi se pare firesc după ce susții doctoratul în poetica lui Nichita Stănescu.

La Lidija și Senadin voi mai reveni însă din mai multe motive, referindu-mă detaliat la acestea. Și, mai cu seamă, la armonia construită instinctiv dincolo de dezlănțuirile ideologice ale contemporaneității.

Suntem cazați în apartamentele spațioase de la nivelul întâi al unui hotel de cinci stele; o, din cale afară de spațioase. Am stat într-o încăpere desăvârșită cu două nivele, patru camere, geamuri enorme, spre care mă îndreptam de cum deschideam ochii, ca să văd ce... mai fac uriașii! La munți mă refer... Apartamentele sunt luminoase, amenajate elegant, cu mobilier din bambus și ikebana studiate cu admirație. În tot ce vedem în jur – fie clădiri, fie străzi, fie restaurante sau mobilier ș.a. – observăm semne distinctive, a căror menire e să marcheze totul prin elemente culturale specifice, care duc la cultura, civilizația și tradiția chineză cu o vechime de mai bine de cinci mii de ani. Ceea ce este, în chip evident, admirabil. Astfel, modernitatea este asimilată și încadrată desăvârșit în raza tradiției, respectate și asiduu cultivate. În pofida globalizării etc. Politica, ideologiile și orice trimite la cele două noțiuni și realitățile încorporate lor, spuneam, rămân însă la galaxii distanță. Aici tronează poezia și temele majore ale acesteia. Exclusivitatea, prin excelență, le revine. „La urma urmei – spune un vers al poetului Bei Dao – există o singură lume.” Și, da, trăim cu toții în această lume.

După ce ne refacem, plonjăm iute în chestiuni de ordin organizatoric, mâncăm la un restaurant din preajma hotelului și ne pregătim sufletește pentru evenimentele, lecturile publice, mesele rotunde incluse în programul bogat de echipele organizatorice, alcătuite covârșitor din voluntari, ale căror instrucțiuni le ascultăm și le urmăm în cele paisprezece zile cât durează cel mai de durată festival de poezie. Recunoaștem, mai toți participanții, că a onora densitatea evenimentelor reprezintă un tur de forță. Un alt element distinctiv: invitații festivalului sunt exclusiv poeți „de renume internațional”, cu ceea ce numesc îndeobște criticii

și istoricii literari operă validată de specialiști și trecută prin examenul publicului cititor. Sunt invitați poeți din 11 țări, în zilele festivalului – o splendidă babilonie! – vorbindu-se peste 10 limbi, între care regăsim chineza, engleza americană, româna, franceza, slovena, macedoneana, bosniaka, japoneza, spaniola, italiana, rusa ș.a., căroră la Hong Kong li se adaugă mandarina și cantoneza.

Cu puțin timp înainte de a începe prima lectură publică cu un poet din China și, respectiv, din România, ne bucurăm să-i salutăm pe profesorul, diplomatul, traducătorul, eruditul, decanul Facultății de Românistică a Universității din Beijing, Ding Chao, prietenul nostru – adaugă Gao – de o viață, și istoricul, și diplomatul Liviu Țăranu, director al Institutului Cultural Român din capitala Chinei, veniți special pentru noi, pentru mine și pentru Gao Xing. Voi susține, pe parcursul festivalului, previzibil, și alte lecturi publice. Cea din Aranya mă emoționează, însă, cel mai mult. Eram și sunt și acum, când scriu aceste însemnări, bucuroasă că evenimentele încep cu țara mea; la Valley, voi citi psalmi ultima, după Bei Dao. Eram și sunt onorată că vechiul meu prieten Ding Chao, care a condus trei ore în drum spre Aranya și alte trei ore la revenirea la Pekin, și Liviu Țăranu erau acolo, lângă mine, împreună cu Gao Xing, un alt prieten al țării mele. Tustrei îmi fac curaj prin prezența și solidaritatea lor complice, mărturisită prin reacțiile lor entuziaste și discrete, în egală măsură.

Citesc poemele *Heraclit*, *Singura cale*, *Povestea străinătății mele*, *Porumbița din Templu*, *Să nu te sperii*, acestora adăugându-li-se – la lecturile din Valley și Hong Kong – *Lecția lui Porfiri Petrovici*. Și, iarăși, iubesc din răunchii inimii liniștea profundă, atenția lesne recognoscibilă, care se lasă când citesc poezie în public, și vraja, și lumina ce curge spre mine, în cascade, dinspre invitați. Liniștea, vraja, atenția și lumina. Apropo de invitați, aveam majoritatea dintre noi emoții, că, aflându-ne la munte, într-un orașel oarecum izolat, va veni puțină lume, surpriza de a ne bucura de un public numeros fiind memorabilă. Și la Aranya, și la Valley, și la Hong Kong sălile ce găzduiesc evenimentele incluse în agenda Festivalului hipermediatizat sunt arhipline inclusiv duminica. E adevărat că, oriunde mergem, pretutindeni sunt afișe, postere (vedem și pungi elegante, confecționate din in, cu versuri ale fiecăruia dintre noi, invitații de onoare, imprimate pe ele); la Hong Kong – inclusiv în stațiile de metro și-n încăperile spațioase ale Universității Chineze, cu peste 21 000 de studenți, dintre care peste 5 000 veniți din străinătate. Publicul e de o căldură evidentă, e deschis și receptiv. Unora dintre invitați li se pun la dispoziție laptopuri cu programe special instalate, prin care se traduce tot ce se vorbește; laptop de care beneficiază și subsemnata.

După-amiaza zilei de 9 octombrie 2025 îmi face alte daruri în timpul mesei rotunde, avându-i ca protagoniști pe poeta chineză Zhou Yu și subsemnata. Gao (Xing) e, mereu și mereu alături, suntem împreună și mă bucur de cunoștințele și căldura sufletească ale acestui eminent poet, cercetător, profesor, traducător și diplomat (a fost Consul General la Constanța), care și-a susținut cu brio doctoratul în literaturile țărilor din estul Europei și, la această oră, e profesor universitar. Se vorbește în cunoștință de cauză despre poezia românească. Mă refer la școala de poezie românească și tradiția puternică a acesteia; prin urmare, e nevoie de forță, har și noroc ca să te faci auzit. Poeții mei preferați fac parte din școala romanticilor europeni. Mă refer, în primul rând, la poeți germani ca, bunăoară, Hölderlin, Novalis, urmați de Rainer Maria Rilke. Clasicul german Goethe are mult romantism în poezia sa, deși murmură nu o dată împotriva acestui curent literar în convorbirile sale cu Johann Peter Eckermann. Marina Țvetaieva afirma că „romantism e sufletul”, iar Anna Ahmatova nu ezita să facă o adâncă reverență în fața romanticilor Pușkin și Lermontov. Din literatura română îl prefer, înaintea tuturor, pe Mihai Eminescu; majoritatea marilor poeți români curg din mantaua eminesciană, ca să parafralez un mare clasic rus. Recitesc periodic, cu creionul în mână, Lucian Blaga, G. Bacovia, Tudor Arghezi și

Nichita Stănescu – vârfuri neegalate nici astăzi. Apropo de Lucian Blaga, bustul său se află în Templul Poeziei, menționează prozatorul Eugen Uricaru, bust ridicat de Jidi Majia în Sîchuan, iar basoreliefurile lui Mihai Eminescu și Paul Celan se regăsesc pe Zidul Poeziei, edificat în consecința demersurilor aceluiași poet chinez și la sugestia poetului Gao Xing, pe malul lacului Qinghai, previzibil, fără nici un sprijin din partea statului român.

Mi se pun multe, multe întrebări... imposibile, care-și așteaptă răspunsul. Dintre acestea aleg câteva.

„*Scrieți deja de 40 de ani. În acești 40 de ani, părerea Dvs. fundamentală în legătură cu poezia rămâne neschimbată sau nu? La ora actuală, aveți cumva îndoieli și nedumeriri față de continuarea creației de poezie?*” Întrebări cât o bibliotecă! Părerea mea despre poezie este neschimbată în esență, căci în lucrurile importante sunt parmenidiană: rămân adepta lucrurilor fixe în lucrurile care contează, pe când în cele considerate mărunte, fals mărunte, sunt rudă spirituală cu Heraclit, mai exact, las totul să curgă: viața, evenimentele de zi cu zi ș.a. Lucrurile sunt simple, atât de simple, ar fi spus Nichita Stănescu, încât devin de neînțeles; citez foarte aproape de textul nichitian. Confucius afirmă că „viața e simplă, dar noi insistăm să o facem complicată”. Poezia e limbajul sufletului, iar sufletul, de când lumea, vorbește cu simplitate pentru cei aflați în posesia artei și a norocului de a-l asculta. Sufletul rămâne în esență neschimbat, deși curge la nesfârșit. Oricât ne-am strădui să definim poezia, riscul e să lunecăm dintr-o metaforă în alta. Pentru că a defini poezia e ca și cum ai încerca să definești îngerul, boarea dinspre lumea nevăzută, simțită prin toți porii.

Criticul G. Călinescu e de părerea, afirmam și altădată, că „poezia e sentiment sterilizat de tehnică”. E și asta, e adevărat, dar nu numai atât. Nichita Stănescu susține simplu și... stângaci: *poezia e atunci când...* Prefer stângăcia lui Nichita, definiția criticului invocat fiind, totuși, oarecum prea seacă, pentru mine, vreau să spun. Notez neapărat că de succes se bucură dedicația lui Nichita Stănescu pe volumul antologic *Poezii*, apărut în Colecția Cele mai frumoase poezii, în 1970 (l-am luat cu mine și tot amân să-l restitui!), pentru prietenul lui de o viață, romancierul Nicolae Breban: „Pentru Nicolae, această bucurie a mea, la a cărei naștere ochiul lui miraculos a vegheat cu gustul caracterului de geniu – inima, aceeași, a lui Nichita în 1970”. Recunosc faptul că același „ochi miraculos” îmi veghează „cu gustul caracterului de geniu” și cărțile mele. Cum să mulțumești pentru un asemenea dar destinal?! Gao îmi cere permisiunea de a fotografia pagina cu dedicația, scrisă de mâna lui Nichita pentru romancierul Breban, și coperta volumului.

... Îndoieli și nedumeriri am cât cuprinde, slavă Domnului! Tone, ținuturi, planete, galaxii de nedumeriri și îndoieli... Până se produce un declic și... un vers curge miraculos din altul, încât, brusc, totul capătă un sens luminos, dispar îndoielile, se aneantizează nedumeririle și lucrurile revin la locul lor firesc, neschimbat în esență. Același și altul, totodată. Și ți se pare că..., de fapt, într-adevăr, brusc, totul devine, este nou și proaspăt, și plin de candoare și mister, pentru că există, prinde viață, prinde acea materie, o *rara avis*, numită *viu* – acea materie inefabilă numită de anticii greci *ontos* – în aburul poeziei, definit de Platon ca fiind „ceva înaripat, plătând și sacru”. În fața poeziei și a continuării creației poetice, așadar, există tone, megatone de îndoieli, eșuate benign în lecturi, lecturi de bună calitate în câteva limbi de amplă circulație. După romanul *Geniul inimii* credeam că pasărea rară a poeziei nu-și va mai face cuib în sufletul meu; „Ce pasăre genială ți s-a găinățat pe cap?!” exclamă romancierul Nicolae Breban după ce citește monografia *Dostoievski – Nietzsche. Elogiul suferinței*. Or, ea, pasărea aceea miraculoasă, revine... divinitatea știe în funcție de ce criterii, momente ale zilei sau ale anului... Îi sunt recunoscătoare că se întoarce la mine, deși nimeni nu garantează nimic. Or, amestecul de farmec, răbdare și rezistență, aici, se regăsesc acasă. Să speri că *pasărea* se întoarce la tine și s-o aștepți în ciuda lipsei certitudinii că miracolul se va mai întâmpla, și să continui fascinat călătoria în așteptarea acelui miracol! Da,

poezia, susține romancierul Eugen Uricaru, e și „o călătorie a sufletului în necunoscut”. Scriind poezie, de fapt, asta faci: călătorești în țări necunoscute.

„Aveți multe puncte comune în creațiile voastre, Dvs. și Zhou Yu, între care interesul față de natura spirituală a poeziei e evidentă. Încercați să dezvăluiți divinitatea în viața cotidiană și sufletul individualului. De ce vă interesează tema asta? Cum o înțelegeți și o tratați?” Poemele inspirate, citite de Zhou Yu, precum și psalmii mei sunt un argument în favoarea acestei afirmații. Cred că poezia majoră e de origine divină. Aș aduce zeci și zeci de exemple în această ordine de idei. Tot ce e mare, rezistă și seamănă, iar tot ce cade în minorat – diferă. Cred că la origine sufletele marilor poeți sunt gemene, sunt cioplite din aceeași stâncă marmoreană. Divinitatea, dialogul cu divinitatea – unii îi spun pe nume: Dumnezeu, alții optează pentru noțiunea de *cosmos* sau *univers*, sau *matrice originară* ș.a. – sunt realități ale poeziei mele apărute de la bun început firesc, cu de la sine putere. Dumnezeu e pretutindeni, ni se dezvăluie fără efort, cu forță și grație, în egală măsură. Și multă discreție. Și finețe. Și eleganță. Important e să fii prezent ca să-i simți... Prezența. Da, așa, cu majusculă. Important e să iubești și să crezi. Sfântul Francisc afirma acum circa opt secole – da, sărutase deja, la Assisi, leprosul – că vehicolul cel mai iute care te duce la Dumnezeu este iubirea. Or, poezia e și o formă de iubire; poezia e și rugăciune, un anumit tip de rugăciune care, uneori, te înfrigurează, alte dăți – face carnea să vibreze, să tremure pe tine. Senzația accentuată că *prin tine se scrie* e o certitudine de neclătinat, o realitate miraculoasă ce-ți dă, mereu și mereu, de lucru. De aici, bucuria, fericirea și recunoștința, mărturisite răspicat. Eul tău are o legătură anemică cu miracolul ce-și eliberează rădăcinile înlăuntrul tău, căci e pulverizat și lasă tronul liber acelui eu absolut (la care se referă filosoful Fichte), crescut din plămada numită de Dostoievski – în prefața fals stângace la *Frații Karamazov* – *inima întregului*.

De ce mă interesează această temă: dialogul cu divinitatea? E ca și când m-aș întreba de ce respir, de ce sunt creată după chipul și asemănarea Lui? Prin fiecare dintre noi respiră divinitatea, care se află în forul lăuntric al fiecăruia. Știi că respiri, dar mă îndoiesc că îți propui să înțelegi respirația, mersul, zborul. Sau șoapta. Sau mâna. Le constăți existența și te bucuri, iar în clipe de grație – mulțumești. Ca atunci când simțisem privirea caldă și încurajatoare a lui Gao după incidentul de la vama dintre China și Hong Kong. Sau mâna complice a lui Senadin. Mulțumești, așadar, pentru toate aceste daruri fără a simți nevoia să le înțelegi. Ești viu și te bucuri de fiecare clipă. Cred că asta e totul. Scrii ca să te exprimi și să te apropii cu încă niște milimetri de înțelegere. Și înțelegi, brusc, atunci când vine revelația și, rar de tot, iluminarea. Ce șansă însă că, de cum simți că te apropii de înțelegere cu alți câțiva milimetri, ea, frumoasa și imprevizibila, adoptă comportamentul unei meduze albastre – numită acalefe (în greacă: ακαλεφε – *urzică*); seamănă cu o minusculă cometă – și lunecă, îți scapă din mâini ca un pește de aur, iar pe mâini îți rămân câțiva solzișori și amintirea vie a acelui pește fantastic, a cărui nălucă vie te însoțește. Atât. Viața e făcută să o trăiești; încăpățânarea de a o înțelege e ca meduza aceea albastră... Când fuge, lunecă, simți că trăiești, uneori-adeseori.

Sărbătorim deja ziua înclinată spre apus, când mi se spune că ceea ce s-a întâmplat în acea zi a fost *un regal cultural* și mă bucur pentru poezia mea, pentru noi și... cred că pot spune: pentru țara mea. În aceeași seară de 9 octombrie, sărbătorim, la mii de kilometri distanță de continentul european, laureatul Premiului Nobel pentru Literatură · 2025 – László Krasznahorkai „pentru opera sa captivantă și vizionară care, în mijlocul terorii apocaliptice, reafirmă puterea artei”, după cum informează Academia Regală a Suediei, care își îndreaptă astfel, îmbucurător, atenția spre estul european. Gao Xing e „asasinat” de jurnaliști, în următoarele zile, cu întrebări; primește zeci și zeci de telefoane, firesc: e

specialist în literaturile din estul Europei. Și el răspunde punctual. Detaliat. În cunoștință de cauză. Deși îl văd nițel obosit, se repliază rapid.

În aceeași zi de 9 octombrie 2025, aflu de la prietenii din Țara lui Dumnezeu ce-mi trimit mesaje pe whatsapp, că războiul israelit, slavă Cerului, mulțumim foarte mult, s-a încheiat. Sărbătorim și această, așteptată în rugăciune, pace.

Ne despărțim de prietenii noștri mai devreme decât ne-am fi dorit. Ding (Chao) și Liviu (Țăranu, istoricul și diplomatul care a repus pe linia de plutire activitatea ICR Beijing după regretata sincopă) o iau din loc; îi așteaptă un drum de trei ore și afară plouă. Conduce Ding, care ne-a copleșit împreună cu Liviu cu daruri. Le urez îngerii călători să-i vegheze. „Îngerii păzitori fie cu voi” ne ura, la despărțire, de fiecare dată, Mama, Liubovi, Liubașa.

A doua zi ne farmecă Lidija Dimkovska și Senadin Musabegović. Amândoi lasă, mai întâi, la lectura publică, poezia să vorbească. Vocea profundă a poetului bosniac ne inundă; uneori, e suavă, ca brândușele de un mov lila, care inundă pajiștile montane românești, împânzite, primăvara devreme, de insule de omăt pufos; alte dăți însă aceeași voce pare că imită curgerea unor râuri abrupte. Glasul Lidije, venit din adâncuri, denotă o permanentă comunicare cu sinele ei intim. Vocile celor doi poeți ne inundă, ne farmecă, ne cuceresc. Apoi, la masa rotundă, Senadin și Lidija vorbesc despre război, despre experiențele la limită într-o tăcere și atenție încordate ale invitaților. Senadin are pregătire filosofică, a absolvit cursurile de filosofie ale Universității din Siena, avându-l profesor pe Peter Wagner, cu care își susține și doctoratul la Institutul European din Firenze, cu teza intitulată sugestiv *Războiul – constituirea unui corp totalitar*. Poetul predă, la această oră, filosofia – ceea ce probabil îl ajută enorm. Cred că detașarea, calmul și perspicacitatea lui și de aici, din studiul filosofiei, vin. Senadin ne spune că în timpul războiului, fiind soldat în linia întâi – avea pe atunci puțin peste douăzeci de ani – a văzut, șocant, cum trupul uman – un dar de origine divină, spun mereu – e tratat ca un obiect, poate fi aruncat ca orice alt obiect neînsuflețit, cât colo, iar tu, tu, cel căruia i-a fost dăruit la naștere, ce faci tu atunci? Din acele experiențe la limită – care te marchează; am fost martorul conflictului militar transnistrean (1992), transformat între timp într-un război politic; așa-numita Republica Moldova este, în continuare, un spațiu geopolitic-dinamită, deci, știu ce scriu – au crescut poemele incluse în volumul *Lovituri corporale*. (1995) Iar pe urmă, la distanța de patru ani, *Creșterea patriei*. Adevărul bulversant de a-și vedea pulverizată țara de baștină creează premisele reconstrucției acesteia pe noi temeuri.

Lidija mărturisește că acea catastrofă violentă din anii '90, care a dus la destrămarea Iugoslaviei, a împărțit cumva lumea în două: o parte din cei care au participat la război ulterior s-a călugărit, iar tinerii care au ezitat să-și trăiască viața între ziduri monastice, au devenit poeți. Tornada violentă, provocată de istorie și înconștiența unor politicieni, le-a dizlocat templul dinlăuntru. Probabil că în consecința unei asemenea experiențe, Lidija a început să vadă poezia exclusiv în raza vie a radicalismului. Trag această concluzie și în urma lecturii prozei ei autobiografice, intitulate *Curierul personal al poeziei mele*, scrisă în limba română. O proză lirică în care – un detaliu memorabil pentru un specialist, care își susține doctoratul alegând ca subiect poezia lui Nichita Stănescu – se referă la poezia Marinei Țvetaieva, poeta crescută și formată în primele decenii ale secolului al XX-lea, când *lipsa de măsură* era cultivată, inițiații cunosc acest detaliu, de akmeiști, simboliști și reprezentanți ai altor curente literare, ce săreau din acea realitate încinsă ca peștii dintr-un râu de munte, în aerul încins ce prevestea fierberea malignă numită bolșevismul sovietic: „Poetica Marinei Țvetaieva și poezia mea sunt foarte diferite, mai ales în poezie: versul ei este compact, dens, rimat, are un ritm specific și fiecare cuvânt este un cuvânt-perlă, mai ales neagră, de aceea și

mai valoroasă”. Până și cuvintele se întâmplă, câteodată, să fie despărțite în silabe în lirica țvetaieviană – ceea ce i-a dat de lucru Janinei Ianoși, care a tradus masiv, exemplar, din lirica acestui „Dostoievski al poeziei ruse”. Marina – scrie poeta macedoneană – „merge până la capăt, radicalizarea poetică la ea e unică”. Și vine din dorința instinctivă de a merge la rădăcina fenomenelor pentru a le schimba temeiurile în baza originii lor; aici își spune cuvântul originea latină a cuvântului *radicalism* – *radix* – *rădăcină*. „Din Țvetaieva, de fapt – scrie autoarea volumului *Istoria pH-ului neutru* – am învățat că literatura trebuie să fie radicală, pentru că în acest fel este cea mai puternică mărturisire a vieții. Mai ales atunci când ești emigrant, iar după părerea ei, toți poeții sunt emigranți”. Lidija se apropie astfel de tema Festivalului Internațional Noptile de Poezie din Hong Kong – *Geamandura* sau *Poezia ca geamandură a inimii*. Iar mărturia ei despre exilul voluntar și alegerea de a continua să scrie în limba ei maternă, macedoneana, deși una dintre limbile visurilor ei e româna, sunt elocvente: „Timp de două decenii nu mai trăiesc în țara mea, și chiar dacă exilul meu este voluntar și se datorează iubirii, trebuie să recunosc că viața de emigrant nu este ușoară, mai ales pentru un scriitor. Într-un fel am devenit un scriitor-în-traducere. Uneori pierdut, uneori binevenit. Poezie și proză scriu numai în macedoneană, chiar dacă visez, de asemenea, în limba română și slovenă în care, de asemenea aș putea să scriu alte texte, mai puțin poezie și proză”. „Într-un fel sunt un om cu trei identități – continuă poeta macedoneană –. Uneori am impresia că, dacă deschid ușa casei din Ljubljana voi pași pe bulevardul Dimitrie Cantemir din București sau pe strada mea în Skopje”. Din radicalismul funciar caracteristic poetei macedonene se întâmplă ca, uneori, să irumpă, în vârtejul încordat al versurilor ei, întrebări ca, de pildă: „De ce niciodată n-am învățat să opresc pe nimeni din drumul spre moarte?”.

Tema propusă de organizatori – *Geamandura* – și mărturisirile poeților cu care ne împrietenim mă fac să mă gândesc la identitățile mele și la ceea ce numisem altădată *identitatea multiplă*. Ce anume ne face, ne sprijină și ne inspiră să continuăm să plonjăm înlăuntrul nostru, grădinarind cele câteva identități? Care e rolul geamandurii? Poezia e o geamandură? Îți semnalează pericolele și, totodată, e un sprijin și, de la Aristotel încoace, prilej de vindecare? Cred că fiecare dintre invitați – Afrizal Malna, născut la Jakarta, sau Collier Nogues, născută în SUA, predă engleza la Universitatea Chineză din Hong Kong, sau Don Mee Choi, cea care a părăsit orașul de baștină, Seoul, și s-a stabilit la Berlin, sau poeta, editoarea și eseista Yolanda Castaño din Galiția, sau poetul, sinologul și profesorul Wolfgang Kubin, care a predat la Universitățile din Beijing și Hong Kong, apoi la Universitatea din Shanghai, sau poetul japonez Kiwao Nomura, care a rezistat cu brio incursiunilor îndelungi și scrupuloase prin Hong Kong, spunându-mi, la un moment dat, că unii dintre psalmii mei sunt „rugăciuni exasperate”, sau Yu Fan (Alex Chan), venit din Singapore, sau poeții chinezi Bai Hua, Si Rongyun, Liang Xiaoming ori Wang Xiaolong – fiecare, așadar, este, după cum aflăm în cele două săptămâni, în posesia unei definiții a poeziei fie ca liman, salvare, vindecare, fie ca pretext de a dărui lumină, Poezia fiind, în esență, după Platon, spuneam, „ceva fragil, înaripat și sacru”, care – în epoca tehnologizării intense și a întronării inteligenței artificiale – e și un prilej de reumanizare a omului. Probabil că și aceste „esențe tari”, din care sunt făcute unele definiții ale poeziei, ne apropie, ne deschid și ne sudează, creând legături de complicitate profundă; ne înțelegem din priviri, ne ținem pumnii unii altora. După unele lecturi publice auzim acel *good job*, *magnificent* etc. Când ieșim să luăm aer sau să ne plimbăm între evenimente, ne ajutăm unii pe alții, ne așteptăm, ne căutăm. Iar când cineva ezită să apară din varii pricini, îl căutăm negreșit, îl așteptăm etc.

Se creează legături unice, profunde, prietenii, care au nevoie de timp, evident, ca să fie aprofundate. Apa dintr-o fântână săpată în adâncuri are, de bună seamă, nevoie de timp, ca să se decanteze, ca să se limpezească și să capete acea dulceață unică regăsită în mierea de

mai. Sau, cu vorbele minunate ale muntelui de răbdare care este Pareys Lau, „ceea ce este aur necesită timp”, „înțeleg că ceea ce este prețios necesită timp”.

Pe parcursul dezbaterilor, colocviilor și incursiunilor extra-program ascultăm povești de viață, unele dintre acestea tulburătoare, ce vizează nedorința de a te despărți de părinți, de pildă. După decesul Mamei sale, poeta de origine franceză, născută în SUA, Collier Nogues recunoaște că refuză să se despartă de matca prin care a fost dăruită vieții și poartă la gât un colier în care e așezat un fragment de... os din trupul sfânt al celei prin care i s-a dăruit viața.

Peste câteva zile după întoarcerea acasă, în Ziua Moșilor de Toamnă, Preasfințitul Părinte Timotei Prahoveanu îmi trimite un mesaj care îmi readuce armonia în inimă: „Cei pe care îi iubim și pe care i-am pierdut nu mai sunt acolo unde erau, dar sunt peste tot unde noi suntem”. *Nec plus ultra*.

Trec zilele ca o înșiruire de perle iregulate, le pierdem șirul, le confundăm, în schimb, suntem atenți la ore; pentru noi timpul se împarte în lecturi, conferințe, mese rotunde și... Pare că ne adaptăm la noul fus orar și chiar ne adaptăm, așa credem. Și, totuși, nopțile, câteodată mă trezesc și... scriu. Scriu poezie cum n-am scris de mult. Negăsind o coală de hârtie la îndemână, scriu direct pe whatsapp și constat, bucuroasă, că unele imagini colorate, o privire fugară, un pliu de pădure căzut pe o stâncă abruptă, văzut la poalele munților ce sunt casă pentru Marele Zid Chinezesc, le regăsesc în poemele mele. Nopțile dormite „pe bucăți” își spun cuvântul, încât peste zi mă strecor între evenimente să pun nițel capul pe pernă, cum spunea bunica maternă, Axenia; n-am observat să afirme vreodată că este obosită sau să vorbească pe cineva de rău! Între timp, în penultima zi a aflării noastre în preajma Marelui Zid, Senadin escaladează singur una dintre pantele abrupte și face o plimbare pe un segment din acea minune a lumii de peste 21 000 de kilometri.

La Aranya, la cina de gală, ni se alătură fondatorul acestui Festival, poetul Bei Dao, revenit acasă acum circa două decenii după îndelungi stagii la Berlin și în SUA. Bei Dao e un simbol al poeziei chineze moderne. Este admirat și iubit inclusiv de tineri; multe poeme îi sunt cunoscute de sute de mii de lectori. E un bărbat înalt, frumos, trup bine proporționat; ochii răspândesc o căldură vie, amicală. În pofida accidentelor cerebrale avute relativ de curând, e prezent și se bucură de tot ce i se întâmplă; se simte că și această ediție a festivalului creat de el și sprijinit de prietenii lui, o tratează ca pe o împlinire. Într-o seară, la Valley, împreună cu Gao (Xing) îi oferim *Contemporanul. Ideea Europeană* cu poemele lui, traduse în limba română de Adrian-Daniel Lupeanu, romanul *Geniul inimii*, tradus în limba chineză de Ding Chao, și vorbim despre China și România.

În una dintre seri, cea de rămas bun de Aranya, stăm până târziu în noapte și ne împrietenim cu muzicanții, care răstimp de trei zile ne-au însoțit lecturile publice ale poemelor noastre cu inspirate improvizații în surdina, ducându-ne astfel în matricea timpurilor când muzica și poezia erau percepute ca surori gemene. Discuțiile despre origini și despre Dumnezeu, despre România Întregită, Basarabia, Bucovina și China, despre părinți și lecțiile mele de pian, culminează, la un moment dat, cu o serie de cântece favorite, între care – surpriză a surprizelor – la un moment dat, cânt în latină *Ave, Maria*, intonată de conducătorul ansamblului, talentatul și hiperprezentul Jent Zheng. Mă despart, așadar, de Aranya cu senzația accentuată de irealitate: la poalele Marelui Zid Chinezesc, o poetă din România, născută în Basarabia, cântă în limba latină *Ave, Maria* împreună cu un muzicant chinez, în timp ce un alt poet, chinez, răspunde, excedat și bucuros în egală măsură, prin telefon la întrebări legate de laureatul Premiului Nobel pentru Literatură, și se uită de la câțiva metri distanță uimit, și se întreabă, probabil, ce se întâmplă, ca să se dumirească în cele din urmă cu vădită uimire, râzând, că...

Valley ne primește cu brațele deschise, deși cei peste 350 de invitați la cina de gală ne-au așteptat mai bine de o oră cu mesele întinse; avionul Beijing-Guangzhou a avut o întârziere de mai bine de o oră, iar autobuzul de la Guangzhou (situat în provincia Guangdong, e unul dintre cele mai mari trei orașe chineze, „punct de pornire” în Drumul Mătăsii) a făcut până la destinație mai bine de trei ore. Valley este orașelul din sudul Chinei, unde Festivalul Internațional Noptile de Poezie din Hong Kong se unește cu Festivalul Luminii și Artelor din Valley. Cina fastuoasă, lecturile de poezie lansate de Bei Dao și scurtele discursuri, culminează, spre sfârșit, cu un spectacol de focuri de artificii care ne face să privim copilăroși și plini de voioșie la arta de a transforma o cină între prieteni într-un eveniment și ne adună pe pajiștile din fața scenei, amenajate pe malul lacului. Urmărim cum lacul se transformă într-o oglindă enormă, vie, de fapt, un ecran uriaș. Din toate părțile curg spre noi, poeții, fotografi, invitați, lectori. Lumini. Reflectoare. În față se află panourile ample cu portretele noastre, transformate în postere; suntem aduși aici, rând pe rând, pentru a ni se face fotografii. Cineva spune că suntem primiți ca niște megastaruri. Ne facem datoria și ștergem, intimidăți, putina, luând-o spre hotel.

În librăria din localitate suntem prezentați unui public numeros. Antologia, intitulată *Geamandura*, editată cu prilejul organizării Festivalului, se bucură de un succes peste așteptări. Sesiunea de autografe durează mai bine de o oră și jumătate; spre sfârșitul acesteia, simt o durere ascuțită în mâna dreaptă, cea care a scris de zor dedicații, și mă bucur de succesul acestei culegeri de poeme, ce vede lumina tiparului în două ediții: una de lux, ale cărei pagini le-am desprins cu voioșie una de alta, cealaltă – de masă, frumoasă, elegantă și ea, cu coperte bleu marin.

În pauzele dintre evenimente facem o excursie cu vaporul pe lacul Waniv, cu o întindere de o mie de kilometri și apă dulce, potabilă, traversându-l în direcția Insulei iubirii și a norocului, ce are forma unui dragon – unde, previzibil, decidem să ne stabilim definitiv, cu condiția să avem acces la internet și o bibliotecă, pentru a ne onora obligațiile –, iar în altă seară călătorim cu autobuzul vreo patruzeci de minute și, apoi, cu un vapoarăș pescăresc în sălbăticie. Ne trezim la planete distanță de lumea tehnologizată, într-un colț de rai, cu poduri ce rezistă ca prin miracol, fluturi de dimensiunile palmei unui copil de doisprezece ani, păduri de bambus și arbuști caracteristici zonelor tropicale și semitropicale. Zăpușeala de peste zi, cu umezeala-i ridicată aproape de cotele suportabilului, se atenuază. Luăm cina, ne bucurăm de mâncarea chinezească, într-un restaurant aflat la o distanță de vreo treizeci de minute și aflăm că acum câteva zile aici a fost un uragan devastator; nimic însă, nici un semn nu trădează coșmarul de care avuseseră parte localnicii. În jur e liniște și armonie. După prima lectură la Valley, cineva se apropie de mine și, felicitându-mă cu căldură, îmi spune că îi plac lăntșorul meu și crucea de la gât, și mă întreabă dacă sunt creștină. Auzind, bucuros, răspunsul, îmi mărturisește că și el e creștin. Și aud imediat în jurul meu: *și eu, și eu, și eu...* Ne îmbrățișăm în semn de recunoaștere, sărutându-ne de trei ori. Sunt întrebată dacă am fost botezată la maturitate. Și eu, și fratele meu, Andrei, am fost botezați pe când aveam câteva luni; în țara mea, atunci, era interzisă religia. E liniște, armonie și multă bucurie în jurul nostru. Simbolul festivalului – măruș verde – înseamnă fertilitate, belșug și armonie. *Gaoxing* înseamnă *fericire*.

Liniște și armonie, regăsite și a doua zi, când facem – Lidija, Gao și subsemnata – o incursiune în cetate, dăm o raită pe la câteva magazinașe locale (se cuvine să cheltuim suma rămasă pe cardul primit la venire) pline cu de toate, apoi zăbovim îndelung în librăria centrală, unde fusesem în ajun. Îmi cumpăr pungi de in și mai multe tricouri cu însemnele festivalului. Gao cumpără cărți, iar Lidija – atenții pentru cei dragi inimii. (În aeroportul din Hong Kong, Lidija – căreia nu-i scapă nici un detaliu, oricât de mărunț, fals mărunț – cumpără un ursuleț Panda pentru felina ei și...). Ne apropiem de un alt boutique, studiez îndelung o cutie cu

prăjituri... Lidija îmi spune să renunț; sunt nimicuri... La câțiva metri distanță, murmur că ceea ce tocmai văzusem seamănă izbitor cu prăjiturile din copilăria mea. Și urmăresc uimită – întârziem deja, eram la limită – cum Lidija se întoarce subit la boutique-ul tocmai părăsit, se vede de la distanță că face eforturi să convingă vânzătorul de ceva important pentru ea. Revine și-mi spune că n-a vrut vânzătorul să accepte dolari americani etc. La întrebarea mea: ce voia să cumpere? Răspunsul vorbește despre umanitatea profundă, care se regăsește în lucrurile considerate, în chip fals, mărunte: „Prăjitura copilăriei tale, Aura”. Surâd larg. Mă inundă o stranie căldură intensă. O cumpăr data viitoare eu în cinstea ta, spun, când ne întâlnim; știu în Piața Amzei un loc; patiserul îmi alege exemplarele cele mai crocante...)

După ce urmăresc cu luare-aminte cum e preparat, savurez intens energizantul matcha, Lidija – un ceai chinezesc. Și-i așteptăm pe Gao (Xing) și Liang (Xiaoming), rătăciți printre rafturile librăriei; sunt ca doi copii năstrușnici, care – vorba lui G. Călinescu – și-au scăpat deștele-n dulceață. Vorbim despre numerologie. Mergem spre hotel pe malul lacului și ajungem în apropierea estradei unde se citise în ajun poezie și se cântase până seara târziu. Lidija murmură dulce: *ce bine ar fi să mâncăm diseară aici, dar cred că e prea târziu, ora cinei e aproape și amenajarea spațiului ar dura*. În sfârșit, ar fi un miracol să... Gao surâde în sensul că în China totul e posibil și la „suprafață” spune cu seninătate șagălnică:

– A, nu e nici o problemă, la noi durează o asemenea întreprindere, la amenajare mă refer, zece minute!

Murmur interior: e firesc în condițiile în care o clădire zgârie-nori voi, chinezii, o înalțați în 24 de ore... Ne uităm visător, și eu, și Lidija, la lacul inundat de vegetație pe maluri; o vegetație atent îngrijită și supravegheată. Estrade. Scene. Poteci. Terenuri de joacă pentru copii. Crăiesc intens machiate dansează; parcă sunt descinse din povești. La un moment dat, acostată de una dintre ele, mă joc cu ea, uitând de toate; în imaginile văzute la revenire văd că râdeam, atunci, cu gura până la urechi... Seară de seară – focuri de artificii. După-amiaza, toropiți de clima tropicală umedă, ne retragem în camere. Iar seara ne regăsim în fața recepției – locul de convocare, unde ne adunăm ori de câte ori mergem la evenimentele incluse în program. Suntem anunțați că mergem la cină. Cineva întreabă când vin microbuzele (ori de câte ori le vedem, ne reîndrăgostim de ele: parcă sunt din anii 30, totuși, au aer condiționat etc.) și suntem informați că facem câțiva pași pe jos. În nici șapte-opt minute ne pomenim pe malul lacului, unde sunt amenajate corturi elegante, construite din lămpițe... Facem un schimb semnificativ de priviri cu Lidija. Apropo de miracolele derulate sub ochii noștri, pentru care ne grăbim să mulțumim. Se spun glume, bancuri, istorii, povești și sunt, aici, tone de voioșie. După ce a creat aseară un spectacol din recitalul lui, Si Rongyun, prezent mereu, săritor și zâmbitor, face fotografii, ni le arată fiecăruia dintre noi; îi arăt și eu fotografiile făcute de mine... Și se amuză poetul, și se copilărește cu zâna cu părul ondulat de îngeri zburdalnici, Collier, și pe urmă cu Don Mee. Spectacolul cu focurile de artificii îi stârnește – de fapt, ne stârnește pe toți –, urcând la suprafața firii povești ce păreau dispărute în neant, încât îmi amintesc, de parcă totul mi se întâmplă acum și aici, cum ne lua Tatăl meu, al nostru, Semion, de mâini, pe mine și pe fratele meu, și ne ducea în seara zilei de 9 mai, când se sărbătorea Ziua Victoriei, să vedem spectacolele cu focuri de artificii. Pentru el, militarul în trupele de elită ale aviației, era o zi cu totul specială. Renaște în mine și urcă la suprafața ființei, căldura mâinilor lui, apoi bucuria fratelui meu, Andrei, așteptarea Mamei noastre, Liubovi, fericită ori de câte ori ne vedea împreună sudați, plini de voioșie.

Aceeași atmosferă de fraternitate domină cele câteva zile petrecute pe insula hiperaglomerată, împânzită de zgârie-nori – Hong Kong. După cele două fragmente de paradis, împărțit în segmente distincte – paradisul de munte înfrigorat și cel tropical sau semitropical (veniți din Europa, unde e toamnă, clima ni se părea hipertropicală) – a patra cea mai densă în populație urbe din lume ni se oferă cu larghețe. Onorăm obligațiile cu

punctualitate și o dispoziție de la excelent în sus, și plonjăm în acest oraș, începându-ne escapada densă în evenimente și surprize cu vizitarea Muzeului de Artă, unde studiem aplicat, încetinind deliberat ritmurile, artefacte de sute, uneori, de mii de ani. Aflăm din pliante că sunt peste 17 000 de obiecte. Arta chineză de a picta vase, ulcele, ulcioare, trabucuri, vase și alte obiecte fie decorative, fie de uz strict casnic, e celebră și unică. Contemplăm aici, pe îndelete, lucrări de pictură și sculptură. Obiecte pictate din sticlă. Și, iarăși și iarăși, impresionează amestecul de tradiție și modernitate, vădit în orice, aproape orice vedem în jurul nostru. Forța chinezilor de a-și pune în valoare trecutul și tradițiile rămâne exemplară. Până și trenurile lor de mare viteză – și la acest capitol, Țara lui Confucius deține primul loc în lume – conțin elemente tradiționale chinezești.

În incinta Muzeului de Artă din Hong Kong (NKMoa), despre care suntem informați că e o instituție guvernamentală, aflată în competiție cu Centrul de Artă, gândit și construit din fonduri neguvernamentale, admirăm portul Victoria și facem multe fotografii. Tentația e să scrii că de aici, mai cu seamă de la etajele superioare, îl vezi ca în palmă. Or, ar fi inexact, la mijloc înălțându-se clădirile zgârie-nori impresionante – unul dintre subiectele abordate inclusiv în pauzele dintre conferințe, mese rotunde, lecturi publice.

Ghid prin Hong Kong ne este, surprinzător, același Senadin, care în ajun făcuse împreună cu Lidija și Kiwao 15 kilometri. Scriu *surprinzător* inclusiv pentru că Gao râde cu poftă pe marginea faptului că un chinez get beget e condus prin Hong Kong de un... bosniac; e un detaliu cvasiavangardist! E motivată situația destul de temeinică. Acum câțiva ani când poposisse în regiunea cu un statut administrativ special a Chinei, Gao a folosit taxiurile. Senadin e soldat; are un radar fără reproș între... tâmpile. Dar și pasul îi este de uriaș. Atunci când, întorcându-și capul, nu ne mai zărește în urma lui, ne așteaptă, asigurându-se – cloșca inspirată; kokoșka, îi zicem râzând cu drag – că n-a rămas nimeni în urmă. Kiwao e într-o formă fantastică la 73 de ani. Eu și Gao mai întârziem, din timp în timp, deoarece facem poze când peisajele urbane ne răpesc privirile prin frumusețea lor unică. Vedem portul Victoria, grădini amenajate luxuriant, flori semitropicale în trepte, îngrijite și tunse la timp, arbuști deocativi. Clădirile moderne se învecinează cu cele tradiționale, arbuștii de bambus – cu palmieri, ferigi, camellia, smochini și alte specii, ce atrag, evident, prin culorile vii, dispersate generos între clădirile urieșești și bulevardele ample. Unul dintre acestea îmi amintește de Chișinăul drag inimii mele. Este motivul pentru care la întrebarea lui Senadin dacă sunt bine, răspund fără ezitare: excelent, sunt acasă!

O zi obișnuită. Aglomerație în stațiile de metro, aglomerație pe stradă. Și, totuși, avem răgazul să admirăm floarea națională a acestei urbe intrate în top 10 orașe ale lumii: arborele de orhidee; îi găsesc numele la revenirea acasă: *Bauhinia blakeana*; are petale de un roșu-violaceu și figurează pe steagul acestui „stat în stat” recunoscut cu tot cu moneda-i specifică: dolarul de Hong Kong. Și, totuși, găsim răgazul de a face poze în dreptul unui afiș cu festivalul, afiș văzut într-o stație de metro. La sfârșitul zilei, constatăm euforici că am făcut nouă kilometri. E un semn că suntem de la excelent în sus, incidentul din vamă e unul minor și ține deja de trecut, iar decizia de a refuza spitalizarea e una corectă.

Ultima întâlnire cu publicul, o masă rotundă la care participă Lidija Dimkovska, Don Mee Choi, Collier Nogues, Yolanda Castaño, Gao Xing și subsemnata, are o temă incitantă: *La granița limbilor. Cinci poeți în conversație*. Deși e duminică dimineată, sala e plină, aproape. Vorbim despre identitate și hotarul dintre limbi. Despre istorie și tradiție. Despre feminitate și statutul de poet. Mă trezesc vorbind despre feminitatea lui Rainer Maria Rilke și a lui Nichita Stănescu sau Lucian Blaga. Recitesc poemele *Povestea străinătății mele* și *Singura cale*. După scurtul și abruptul plonjeu în trecutul meu și exilul voluntar, brusc,

realizez *ceva important*. Mai exact, simt că mă apropii milimetric de *ceva important* și mulțumesc foarte mult pentru totul. Pentru ospitalitatea caldă și inventivă, tipic chinezească. Când eram dornici să discutăm și să citim poezie, ni s-au creat condiții să onorăm aceste dorințe. Când ni s-a făcut foame, ni s-au oferit mese bogate. Când ni s-a făcut sete, am fost serviți cu apă bună și cu fructe proaspete. Când ni s-a făcut somn, ni s-au creat condiții să ne odihnim. Când ne-am vătămat (prieteni știu cum...), în sfârșit..., ne-au fost îngrijite rănilor, autoritățile vamale având o atitudine exemplară. Când am vrut să ne cunoaștem, am fost aduși față în față noi, cei 11 poeți invitați din străinătate și artiștii din Hong Kong, și din China continentală.

Cred că imboldul acestei uriașe construcții care este Festivalul Internațional Noptile de Poezie din Hong Kong se află în Insula Poeziei, creată acum circa două decenii la Beijing. Insulă care se extinde în Aranya, Valley, Hong Kong și, îndată după plecarea noastră, prin noi, participanții – în SUA, Bosnia și Herțegovina, Slovenia, România, Japonia, Singapore, Africa de nord ș.a.m.d. A crea un imperiu al poeziei din Beijing până la Hong Kong și a-l extinde pe tot mapamondul e unul dintre cele mai frumoase vise, care, iată, devine realitate sub ochii noștri. Și e un miracol acesta. Cu atât mai mult cu cât cele peste zece limbi în care s-a vorbit pe parcursul a două săptămâni au fost departe de a fi un obstacol; ne-au unit, ne-au sudat poezia, prietenia, ne-au hrănit setea de a fi noi înșine, dorința de a depăși barierele și de a readuce tot ce avem mai frumos și mai bun din trecut în prezent. Cam așa procedează poetul Bei Dao când recitește fondatorii poeziei clasice chineze: Li Bai și Du Fu. Simbolul poeziei chineze contemporane, Bei Dao, așadar, face o selecție din *Cântecele muzicanților* și alte scrieri ale acestui poet de seamă din dinastia Tang, Li Bai. Apoi își îndreaptă atenția spre celălalt poet-prieten, care a creat sub semnul aceleiași dinastii, Du Fu, recitește *Trei sute de versuri Tang*, revede, filtrează totul sub semnul modernității și creează o colecție specială de poezie veche chineză pentru copiii de azi, evident, pentru a crea o punte vie între tradiție și modernitate, între limbajele trecutului și cele ale prezentului.

Prin Festivalul la care am participat, Bei Dao și minunile de echipe de voluntari, care ne-au vegheat și asistat până în ultima zi, cu conferințele, mesele rotunde, lecturile publice desfășurate inclusiv la Universitatea Chineză din Hong Kong, se construiesc punți peste frontiere, dincolo de geamanduri, dincolo de obstacole, ideologii, guverne, limbi și limbaje, sub același cer cristalin, care ne adăpostește pe toți laolaltă. Și dacă fiecare dintre noi, cei care am participat la frumoasele „întâmplări fericite”, organizate sub egida acestui festival, am creat condiții celor ce ne-au urmărit să fie ei înșiși, să lumineze, să-și urmeze menirea și să onoreze trecerea pe *aici*, meritul e al celor care-au avut forța de a ne aduna împreună sub semnul frumuseții, care – o știm de la Dostoievski încoace – va salva lumea. În această lume pe cale de a fi salvată, Bei Dao ne comunică într-un limbaj simplu și emoționant dorința-i sacră: „Am o singură dorință simplă:/ Păstrează liniștea noastră de-atunci”. (*Floare în cinci culori*) Iar Gao Xing ne aduce aminte că ne aflăm în vecinătatea unor râuri imprevizibile, care ascund multiple pericole: „Iar râurile apropiate, fără a se opri o clipă, parcă suspinând ușor,/ Răstoarnă munți și străbat creste, închinând un recviem/ celor sacrificați de generații.” (*Dincolo de priveștițe pășunilor Zhaosu*) A doua zi după plecarea noastră din Hong Kong, venise uraganul; Marea de Sud a Chinei adună curenți potrivnici și provoacă furtuni, câteodată, năprasnice. Localnicii, de altfel, au fost avertizați prompt de autorități asupra pericolelor cărora se expun cei ce refuză să rămână acasă.

Deocamdată însă onorăm poezia sau, poate, Excelența Sa ne onorează, în timp ce fiecare dintre noi trage cu ochiul la modul în care popoarele din care descindem își onorează poezii. Ne creăm condiții să auzim vorbindu-ne sufletul națiunii fiecăruia dintre noi. Mă voi referi, în această ordine de idei, la două fragmente de realitate, care pentru mine rămân a fi emblematice. Deși sunt departe de a fi sigură că acest cuvânt – *emblematic* – exprimă exact

ceea ce simt. Acum câțiva ani pregătisem un eseu pentru ceremonia de decernare a Premiului de excelență pentru contribuția internațională în domeniul poeziei, oferit în cadrul Galei Premiilor Săptămânii Internaționale de Poezie și Artă râul Miluo din China, atunci când România, prin laureatul ei – e o pură și fericită întâmplare că era subsemnata; țara mea merita să fie acolo! – era adusă, prin ceilalți laureați: Maxim Amelin și Dariusz Tomasz Lebioda, între Imperiul Rus și Polonia. (2020) Scriam, în eseu intitulat *A privi în abis*, despre modul în care China și România își onorează poezii. Și reiau, aici, acum, câteva din acele rânduri. E vorba de Qu Yuan și Mihai Eminescu.

Apele și malurile râului Miluo sunt sfințite de sângele fondatorului poeziei chineze Qu Yuan, care – format într-o familie de aristocrați și având, ca favoritul Împăratului Augustus, șansa unei educații superioare – devine rapid, la circa 25 de ani, mâna dreaptă a Regelui Huai Wang. Cu toate că poetul deplângea – în cele 373 de versuri ale poemului *Venit-a vremea întristării* – destinul său, legenda acestui exemplar serv al muzelor din perioada Statelor Combatante (475-221 î.Hr) ne copleșește răstimp de circa două mii de ani. Acest mare poet dăruit lumii de țara Chu și devenit victimă a intrigilor iscate la curtea imperială, a propus o seamă de reforme și măsuri revoluționare, căzând, în cele din urmă, în dizgrație. Aidoma altor poeți din vârful piramidal al lumii ca, bunăoară, Ovidiu, Dante sau Pușkin, poetul chinez a urmat calea exilului și a refuzat să accepte înfrângerile țării sale, iar apoi dispariția ei. Autorul celor nouă elegii și ale celor nouă ode se aruncă în apele involburate ale râului Miluo din preajma lacului Dongting și pecetluiește astfel o existență construită sub semnul erudiției, înțelepciunii, curajului și luptei pentru dreptate, pentru adevărurile și valorile eterne. Consternați de gestul extrem al poetului – spune legenda – pescarii s-au dus pe malul râului Miluo, l-au traversat în lung și-n lat în bărcile lor dragon, au cântat, s-au rugat divinității și au plâns, căutând îndelung trupul minunatului Qu Yuan. Dar negăsindu-l nicăieri, oamenii acelor ape legendare au aruncat ouă și orez lipicios în adâncurile lor, ca să îndepărteze peștii de rămășițele pământești ale cântărețului deificat. Emoționantă rămâne a fi sărbătorirea anuală – în data de cinci a lunii a cincea – a zilei stingerii acestui poet declarat, în 1953, de Consiliul Mondial al Păcii, unul dintre cele mai strălucitoare vârfuri ale literaturii universale. De mai bine de două mii de ani chinezii îmbarcați în corăbii-dragon se roagă, așadar, în continuare, pentru spiritul călăuzitor al poetului-patriot Qu Yuan și caută în apele țării lor trupul neînsuflețit al celui care s-a înzidit de viu în destinul poporului său. Negăsindu-l, ei aruncă în fluvii – da-da, ca acum două milenii – orez lipicios, înfășurat în frunze de bambus, pentru pești, sperând că astfel îndepărtează animalele apelor de corpul sfânt al poetului.

În memoria mea afectivă, acest ritual sublim – pecete a măreției unui popor cu o străveche civilizație – face simetrie cu rugămintea imperioasă a istoricului Nicolae Iorga, adresată restauratorilor unei biserici din Bucovina, de a acoperi aurele sfinților cu un negru intens, în semn de doliu purtat pentru Mihai Eminescu – poetul național al țării mele, fondatorul limbii române moderne, unul dintre stâlpii și artizanii unirii Principatelor Românești.

În memoria mea, cele invocate adineaori fac simetrie și cu o altă realitate-miracol. Din 2011, românii fac donații și adună bani pentru a realiza visul poetului nostru național de a construi o catedrală încăpătoare, care „nu este numai un loc de închinare, ci și un loc al identității noastre, al tradițiilor noastre. Așa cum a fost pentru alte popoare, catedrala va fi și pentru noi semnul mândriei naționale”. Pictura în mozaic a Catedralei-miracol a fost sfințită pe 26 octombrie 2025 și este și un semn al demnității noastre naționale. Un semn că memoria lui Mihai Eminescu e vie, iar visul lui de a ne bucura de o catedrală încăpătoare a devenit, iată, realitate. Catedrala-miracol este și un semn al rezistenței noastre într-o Europă clătinată la rădăcini de necredință și de alte limite, pe care nu e cazul să le invocăm în aceste zile de grație. Cum să eziți să-ți mărturisești admirația și, da, mândria că o asemenea mare lucrare a fost

începută, construită și încununată cu sfințirea? E un miracol care ne arată că suntem aici, neschimbați în esență, ancorați în credință și voința de a rămâne noi înșine.

Aura Christi

Aura Christi (n. 12 ianuarie 1967, Chișinău, Republica Moldova, stabilită din 1993 la București, România), laureat al Premiului Academiei Române (pe anul 1996) și al Ministerului Culturii din România (1993), este poet, romancier, eseist și jurnalist. A publicat 34 de cărți (poezie, roman, eseu, publicistică) în România și 34 de volume traduse în străinătate. Poezia sa a fost tradusă în 21 de limbi. Este redactor șef al revistei „Contemporanul. Ideea Europeană”, care apare sub egida Academiei Române. Director al Editurii Ideea Europeană, marcă datând din 1919. Membru al Uniunii Scriitorilor din România. Membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România. A primit peste 20 de distincții în România și peste hotarele acesteia.

Asociația Scriitorilor Israelieni de Limba Română și Centrul Cultural Israelo-Român au desemnat-o „Omul Anului 2017”, i-au acordat Premiul „Opera Omnia” și medalia de argint „Recunoștința evreiască” pentru volumele „Psalmi” și „Planeta Israel”. Premiul de excelență pentru contribuția internațională la poezie decernat la Gala Premiilor Săptămânii Internaționale a Poeziei și Artei Râul Miluo din China (2020). Marele Premiu pentru Poezie „Sfântul Gheorghe” al Festivalului Internațional de Poezie „Drumuri de spice” din Uzdin, Voivodina, Serbia (2021).

Complexitatea stilului Aurei Christi variază între spirit jucăuș și simplitate, și lunecă de la un registru ludic latent la echilibrul clasic. Poetul creează o operă poetică majoră, despre care s-a scris că e „o poezie de mare forță lirică și imaginație debordantă” (Adam J. Sorkin – SUA), „utilizarea desăvârșită a celor mai diferite mijloace stilistice – bine gândite și introduse în locul perfect” creând „o capodoperă a acestui gen de Poezie”. (Hans Dama – Germania) Dorința poetei e să se revină la valorile fondatoare ale Europei, la lucrurile simple și profunde care ne ajută să-l regăsim, în noi, pe Dumnezeu.

Aurei Christi i-au apărut în traducere chineză următoarele titluri: *Geniul inimii. Cartea Iluminărilor mele*, traducere în limba chineză de Ding Chao, prefată de Jidi Majia, În loc de prefată – Aura Christi, Editura pentru Educație din Shandong (Shandong Education Press), 2019; *Orbita zeului*, ediție bilingvă, româno-chineză, traducere în limba chineză de Chen Xiaoying, prefată de Gao Xing, Editura Enciclopedică, Beijing, 2019; *Vremea vine dintr-o scoică*, poeme, traducere în limba chineză de Ding Chao, Encyclopedia of China Publishing House, 2023; *Solemnitatea cea albastră* (în colaborare cu Maxim Amelin și Dariusz Tomasz Lebioda), antologie tradusă din limbile rusă, polonă și, respectiv, română în limba chineză și editată cu prilejul organizării Săptămânii Internaționale de Poezie și Artă râul Miluo din China. Poemele Aurei Christi au fost traduse din limba română în limba chineză de poetul și traducătorul Gao Xing. Antologia cuprinde o selecție din opera poetică a celor trei premiați din Rusia, Polonia și România, cărora le-au fost decernate trei premii de excelență pentru contribuția internațională în domeniul poeziei în cadrul Galei Premiilor Săptămâna Internațională de Poezie și Artă râul Miluo poezilor străini, ceremonie din data de 12 decembrie 2020; *Buoy · Geamandura*, Poeme, antologie IPNHK, Festivalul Internațional Noptile de Poezie din Hong Kong, 2025, Traducere în limba chineză de Gao Xing, traducere în limba engleză de Adam J. Sorkin și Petru Iamandi, Poeme de Bai Hua, Wolfgang Kubin, Collier Nogue, Aura Christi etc. Editori: Bei Dao, Chris Song, Lucas Klein, Yiting He Editura Jiangsu Phoenix Literature and Art.